

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Казачук Ольги Сергіївни**
на тему:

«Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді»
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження О. С. Казачук присвячене проблемі, яка в сучасних умовах реформування судової влади України набуває виняткового значення. У ситуації тривалої воєнної агресії проти України, глибоких політичних та соціальних змін судова система покликана забезпечувати дотримання принципу верховенства права, стабільність правопорядку й суспільну довіру до державних інститутів. За таких обставин значно зростають вимоги до особистості судді як до фахівця, що має поєднувати високий професіоналізм, моральну бездоганність, емоційну стійкість і здатність приймати неупереджені рішення в умовах постійного стресу та підвищеної відповідальності.

На цьому тлі особливо гострою є проблема удосконалення системи професійно-психологічного відбору кандидатів у судді. Наявна в Україні модель добору має фрагментарний характер: психологічні критерії придатності враховуються недостатньо, немає відпрацьованої, єдиної для всієї системи судоустрою схеми психологічного оцінювання. Відсутність стандартизованого інструментарію, нечіткість критеріїв та нерозвинені процедури психологічного моніторингу створюють ризик потрапляння до судової професії осіб із недостатнім рівнем етичної надійності, самоконтролю та стресостійкості, що, своєю чергою, негативно впливає на легітимність судової влади.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексних науково-дослідних тем кафедри психології Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Соціально-психологічний супровід збереження психічного здоров'я особистості в умовах трансформації суспільства», «Трансформаційні процеси розвитку та становлення особистості у кризових ситуаціях: сучасні психосоціальні виміри» (Державний реєстраційний номер: 0122U201363 від 06.11.2022), що підтверджує її органічний зв'язок із пріоритетними напрямками розвитку вітчизняної психологічної науки та практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Дисертація вирізняється чіткою архітектонікою: складається зі вступу, трьох змістовних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі послідовно розкрито актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету.

Об'єкт дисертаційного дослідження: професійно-психологічний відбір кандидатів на посаду судді.

Предмет дослідження: психологічні характеристики, критерії та методики оцінювання, а також чинники, що зумовлюють ефективність і надійність відбору.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричній верифікації комплексної системи професійно-психологічного відбору майбутніх суддів, що забезпечує достовірне прогнозування їхньої професійної успішності, відповідає етичним стандартам судової системи і сприяє підвищенню якості кадрового складу суддівського корпусу.

Сформульовані в роботі завдання, що охоплюють теоретико-методологічний аналіз проблеми, емпіричне вивчення психологічних характеристик кандидатів, розроблення та перевірку інтегрованої моделі відбору, логічно узгоджені між собою і спрямовані на досягнення визначеної мети. Для їх вирішення дисертантка застосувала комплекс теоретичних методів (порівняльний, системно-структурний аналіз, узагальнення) та емпіричних засобів – констатувальний і формувальний експерименти, батарею стандартизованих діагностичних методик (К. Замфіра – А. Реана, Б. Басса, Н. Холла, І. Юсупова, К. Томаса, Сішора, В. Ю. Щербатих, К. Маслач – С. Джексон, Ч. Спілбергера та ін.), а також аналіз мотиваційних листів кандидатів у судді. Обробка емпіричних даних здійснювалася в пакеті SPSS 20.0 із використанням процедур описової статистики, кореляційного та порівняльного аналізу, що забезпечує надійність отриманих висновків.

Вибірка сформована з трьох груп респондентів загальною чисельністю 198 осіб: слухачів Національної школи суддів України – кандидатів на посаду судді, діючих суддів та колишніх суддів кількох регіонів. Така побудова вибірки дала можливість порівняти психологічний профіль на різних етапах професійної кар'єри й суттєво підвищила валідність і узагальнюваність результатів. Поєднання різних методів, коректність статистичних процедур, ретельний відбір інструментарію та чітко організована емпірична база свідчать про високий ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень і рекомендацій дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи вивчення професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» здійснено системний аналіз вітчизняних та зарубіжних праць, присвячених специфіці суддівської діяльності й проблемі добору суддівських кадрів. Авторка простежує зміну уявлень про професійну роль судді, розмежовує поняття «професійна компетентність», «психологічна готовність» і «морально-етична стійкість», окреслює місце професійно-психологічного відбору в системі управління персоналом судової влади. Здійснено зіставлення міжнародних стандартів і практик відбору суддів, на основі чого виокремлено ключові вимоги до їхньої особистості – когнітивні, емоційно-регулятивні, комунікативні та ціннісно-етичні. Підсумком розділу є запропонована теоретична модель психологічної готовності кандидата у судді, яка стала концептуальною рамкою для подальших емпіричних досліджень.

Другий розділ «Емпіричне дослідження професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» містить детальний опис організації, методик і результатів емпіричної роботи. Здобувачка обґрунтовує вибір психодіагностичних інструментів, пояснює доцільність поділу вибірки на кандидатів, діючих і колишніх суддів. На основі отриманих даних виявлено рівень і структуру мотивації професійної діяльності, спрямованості особистості, емоційного інтелекту, емпатійності, конфліктної поведінки, групової згуртованості, стресу, професійного вигорання та тривожності. Проведено міжгрупові порівняння, на підставі яких окреслено психологічні характеристики успішних кандидатів, визначено чинники, що найкраще прогнозують професійну придатність до суддівської діяльності: внутрішню мотивацію до правосуддя, усталені морально-етичні орієнтації, розвинений емоційний інтелект, оптимальний рівень тривожності та здатність до конструктивного розв'язання конфліктів.

У третьому розділі «Формування та верифікація психологічної моделі професійно-психологічного відбору у судді» представлено створену авторкою інтегровану багаторівневу модель відбору кандидатів у судді. Модель включає низку послідовних етапів – від аналізу документів і мотиваційних листів до глибинної психологічної оцінки з використанням стандартизованих тестів, структурованих інтерв'ю, кейс-завдань, симуляційних ситуацій та подальшого формування узагальненого експертного висновку. Передбачено механізми зворотного зв'язку й подальшого психологічного моніторингу діяльності судді. Емпірична перевірка запропонованої моделі засвідчила її спроможність підвищувати об'єктивність оцінювання, зменшувати кадрові ризики, зміцнювати мотиваційно-етичну й емоційно-регулятивну готовність кандидатів до здійснення правосуддя.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність зроблених висновків забезпечена відповідністю методів дослідження поставленим завданням, адекватною вибіркою респондентів, застосуванням валідних діагностичних інструментів і сучасних статистичних процедур, а також узгодженістю кількісних та якісних інтерпретацій. Логіка викладу матеріалу витримана від теоретичної постановки проблеми до конкретних емпіричних результатів і практичних рекомендацій.

Наукова новизна дисертації виявляється у низці положень, зокрема:

- поглиблено та розширено аналіз наукових підходів до професійно-психологічного відбору кандидатів у судді, з урахуванням історичних і методологічних аспектів формування суддівської професії;
- *уперше* в українському контексті судової психології проведено масштабне емпіричне вивчення морально-етичних й особистісних характеристик кандидатів у судді, показано їхню прогностичну роль щодо професійної придатності;
- *обґрунтовано та апробовано* інтегровану багаторівневу психологічну модель добору суддів, що синтезує психодіагностичні методики, ситуаційні та симуляційні завдання, а також елементи тривалого психологічного супроводу;
- конкретизовано зміст поняття «професійно-психологічний відбір» стосовно суддівської професії, окреслено його структурні компоненти, систему критеріїв та механізми забезпечення результативності.

У ході виконання дисертаційної роботи було розроблено як теоретичні положення, так і практичні рекомендації. Проміжні та підсумкові результати представлені у тексті дисертації та у відповідних наукових публікаціях. Загалом за темою дослідження опубліковано 17 наукових праць, у тому числі 1 стаття проіндексована у наукометричній базі Scopus, 6 статей у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України та міжнародних наукометричних баз даних, а також 5 праць апробаційного характеру, п'ять доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях, круглих столах, марафонах.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження. Практична значущість дисертації є беззаперечною. Запропонована авторкою модель професійно-психологічного відбору та відповідні методичні рекомендації можуть бути безпосередньо використані в роботі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Національної школи суддів України та інших суб'єктів, відповідальних за формування суддівського корпусу.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Національної школи суддів України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також у практичну діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя, що підтверджується наявністю відповідних документів. Матеріали дисертації можуть слугувати основою для розроблення навчальних курсів і спецкурсів зі спеціальностей «Психологія» та «Право», програм підготовки й підвищення кваліфікації членів конкурсних комісій, психологів-експертів, суддів-наставників.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Аналіз анотації до дисертації показує, що вона адекватно й повно відтворює зміст основної роботи: у ній коректно зазначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів. Анотація не містить відомостей, відсутніх у тексті дисертації, та відповідає чинним вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. За змістом, рівнем теоретичного опрацювання проблеми, обсягом та якістю емпіричного матеріалу, логікою структурування, ступенем узагальнення результатів і розробленістю практичних рекомендацій дисертація Казачук О. С. повністю відповідає вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт зі спеціальності 053 «Психологія» згідно з нормативними документами МОН України. Робота написана державною мовою, виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності; випадків недоброчесних запозичень не виявлено. Структура, обсяг основного тексту, кількість таблиць і рисунків, а також бібліографічний список (281 джерело, з них 20 іноземними мовами) відповідають вимогам до дисертацій такого рівня.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

З огляду на перспективи подальшого розвитку досліджуваної проблематики вбачаю доцільним звернути увагу на такі моменти:

1. Саме дослідження тільки б виграло, якби дисертантка в актуальності теми вказала на її зв'язок з державними Програмами, актами та стратегіями відповідно до реалій сьогодення, зокрема її відповідності до вимог Стратегії розвитку суддівської освіти в Україні на 2021-2025 роки, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII тощо.

2. Теоретичний розділ відзначається широкою джерельною базою, однак огляд міжнародних підходів до психодіагностичного забезпечення суддівської професії можна було б доповнити аналізом окремих інституційних моделей оцінювання, що застосовуються у низці європейських юрисдикцій, з акцентом на інструменти, сумісні з українським правовим середовищем.

3. Запропонована авторкою інтегрована модель професійно-психологічного відбору кандидатів у судді є концептуально цілісною та науково обґрунтованою. Разом із тим вона мала б більш ґрунтовне наповнення, якби дисертантка додала уточнену психограму фахівця, що значно доповнило б вимоги до професіографічного профілю кандидатів у судді.

4. У тексті дисертації трапляються незначні стилістичні повтори та технічні неточності, які не впливають на якість отриманих результатів

Зазначені зауваження мають характер конструктивних рекомендацій і не зменшують високої загальної оцінки роботи, її наукової та прикладної значущості. Дисертація є логічно завершеною, цілісною та самостійною науковою працею.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що дисертація Казачук Ольги Сергіївни «Особливості професійно-психологічного відбору кандидатів у судді» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують науково-практичне завдання. Робота відповідає основним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

За актуальністю, рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю одержаних результатів дисертаційна робота дає підстави вважати, що її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
психології Державного
торговельно-економічного
університету

Сергій МИРОНЕЦЬ

Миронець С. засвідчую
Г. Шевченко